

N.B. Het kan zijn dat elementen ontbreken aan deze printversie.

Kan de nieuwe Mexicaanse president het land wel verzoenen?

Nieuwe president

Als zaterdag de nieuwe Mexicaanse president aantreedt, staat de onveiligheid hoog op zijn agenda. Wat kan hij betekenen voor de familieleden van tienduizenden vermisten in de drugsoorlog?

Merijn de Waal 30 november 2018

Links: Foto's van vermiste vrouwen in Ciudad Juárez. Rechts: José Luis Castillo met een foto van zijn dochter Esmeralda die sinds 2009 vermist is.

Foto's José Luis González/Reuters

In mei zal het alweer tien jaar geleden zijn, dat de 14-jarige Esmeralda op een middag niet thuiskwam uit school. In die tien jaar zocht José Luis Castillo elke dag naar zijn dochter. De Mexicaan hing posters op en liep met Esmeralda's foto door zijn thuisstad Ciudad Juárez. Hij kamde met andere families de vallei buiten de stad uit, waar eerder resten van vermoorde en verkrachte vrouwen werden gevonden. Hij struinde de rafelranden van Mexico af om te kijken of Esmeralda er misschien tot prostitutie werd gedwongen.

Dus toen in augustus in Juárez het eerste zogenoemde 'Luisterforum voor Nationale Vrede en Verzoening' plaatsvond, moest de speurende vader daarbij zijn. De bijeenkomst werd geleid door de toen net gekozen president Andrés Manuel López Obrador. Castillo [klom die dag op het podium](#) - als altijd getooid in een protestdoek met de foto van Esmeralda. Hij klampte de president en lokale gouverneur aan en vroeg: 'wanneer gaan jullie eindelijk helpen mijn dochter te vinden?'

„De president kan het wel over verzoening hebben, maar eerst moet ik weten wat er met Esmeralda is gebeurd”, vertelt Castillo vanuit Mexico. „Ik weet niet eens wie ik zou moeten vergeven. Wie nam haar mee: het leger, de politie of criminelen?”

Lees ook
deze reportage over het geweld in Juárez

Als López Obrador zaterdag formeel in functie treedt, staat de onveiligheid hoog bovenaan zijn presidentiële agenda. In de nu 12 jaar durende drugsoorlog kwamen in Mexico bijna een kwart miljoen mensen om en zeker 37.000 burgers 'verdwenen'. Hoewel 9 op de 10 moordslachtoffers man is, zijn vooral vrouwen willekeurig doelwit. Gemiddeld vinden vijf *feminicides* per dag plaats.

Obrador won in juli zeer overtuigend de verkiezingen door campagne te voeren met de belofte een eind te maken aan corruptie en geweld. De repressieve aanpak van zijn voorgangers is mislukt, stelde hij. Geweld kan niet met nog meer geweld opgelost worden. Obrador bepleitte een 'pact voor nationale verzoening'. Na zijn zege belegde hij door het hele land de fora om van slachtoffers, nabestaanden, activisten en lokale politici te horen hoe zij daar tegen aankeken.

Deze vaak tumultueuze bijeenkomsten leerden vooral dat de geweldsspiraal niet zomaar te doorbreken is met een ‘pact’. In Juárez scandeerden slachtoffers „noch vergiffenis, noch vergetelheid” en „zonder gerechtigdheid geen vergeving.” In elke stad klonken opeenvolgende jammerklachten van ouders en partners van ‘verdwenenen’. Steeds met de centrale vraag: waar zijn onze geliefden? En de smeekbede: help ons hen te vinden! Uiteindelijk schrapte het transitieteam van Obrador de laatste vijf geplande fora.

Geweld van leger en politie

Veel van de ‘verdwenenen’ werden slachtoffer van ontvoering, verkrachting of moord, maar ook van geweld van leger en politie. Zo piekte het geweld in Juárez pas echt nadat de federale politie en het leger in 2010 de stad introkken om haar ‘te pacificeren’. Onder het mom van hun grote schoonmaak doodden zij ook kleine criminelen en onschuldige burgers.

Jonge vrouwen en meisjes als Esmeralda werden van straat geplukt als ‘oorlogsbuit’ voor de ingevlogen militairen en agenten.

In tien jaar hebben de Mexicaanse autoriteiten José Luis Castillo vooral tegengewerkt. Dossiers raakten zoek. Bewijsmateriaal werd niet goed opgeslagen. Hij kreeg dreigtelefoontjes: hij kon zijn speurtocht beter staken.

Castillo waardeert het dat nu naar hem geluisterd wordt en meent dat president Obrador „goede bedoelingen” heeft. „We moeten hem het voordeel van de twijfel gunnen.” Maar hij is ook sceptisch. „Er zijn zoveel mensen binnen de overheid die helemaal niet willen dat de waarheid bekend wordt. Het zal voor Andrés Manuel lastig worden tegen die sterke tegenkrachten in te gaan.”

TRUMP ZIET EEN ‘JUAN TRUMP’

De nieuwe Mexicaanse president Andrés Manuel López Obrador zond in juli een brief aan Donald Trump, die hij besloot met de opmerking dat ze op elkaar lijken. „We zijn er beiden in geslaagd onze kiezers en burgers centraal te stellen en het *establishment* of zittende regime te ontronen.”

Trump lijkt gecharmeerd van de Mexicaan. Hij waardeerde het dat Obrador al hielp handelsverdrag Nafta te heronderhandelen. Binnenskamers zou hij hem [‘Juan Trump’ noemen](#). De relatie kan onder druk komen nu duizenden migranten door Mexico naar de VS trekken.

Jose Luis Castillo met een foto van zijn dochter Esmeralda die sinds 2009 vermist is: 'Vergeet mij niet, ik ben vermist'

REUTERS/Jose Luis Gonzalez

Diana zoekt haar moeder sinds die in november 2016 ontvoerd werd. Ze doet dit met een collectief van families van andere vermisten. „Ik ben door dit speurwerk ineens zowel psycholoog, advocaat, onderhandelaar als forensisch expert geworden”, vertelt ze in Utrecht. Na bedreigingen is de activiste opgenomen in het Shelter City-programma van onder meer mensenrechtenorganisatie PBI Nederland, de gemeente en Nederlandse overheid. Hier kan ze een paar maanden op krachten te komen. „Ik vind het heerlijk dat ik ’s avonds veilig langs de grachten kan wandelen.”

Verminkte lichamen

Ook hier blijven de hulpverzoeken van andere speurende families bij haar binnenkomen. De autoriteiten doen doorgaans niets om de verdwijningszaken op te lossen, vertelt Diana, die om veiligheidsredenen alleen bij haar voornaam wordt genoemd. De speurtocht naar de vermisten is lastig. De niet zelden zwaar verminkte lichamen worden in clandestiene massagraven gedumpt. Die zijn al op honderden plekken in het land aangetroffen, maar er moeten er nog veel meer zijn. Families moeten zelf DNA-materiaal verzamelen in databanken, archieven aan elkaar koppelen, speuracties opzetten.

„Onze geliefden leven tot we het tegendeel bewezen hebben”, stelt Diana. Dat is ook een mantra om door te kunnen blijven gaan, beaamt ze. „Mijn hoofd zegt dat mijn moeder waarschijnlijk dood is, mijn hart zegt dat ik moet blijven zoeken.”

De autoriteiten schepen hen af, zegt Diana. „Als een meisje of vrouw vermist raakt, zeggen ze: oh, die zal wel met een vriendje mee zijn. En als een jongen verdwijnt, zeggen ze: oh, hij zit zeker in de drugs. Dit terwijl die eerste uren en dagen zo belangrijk zijn om iemand te vinden.”

Na de luisterfora presenteerde Obrador deze maand een '[Nationaal Plan voor Vrede en Veiligheid](#)'. Het meest in het oog springende actiepunten: het leger blijft voorlopig betrokken bij de strijd tegen de kartels en bendes. In drie jaar zal een 'nationale garde' worden gesmeed waarin de marine en landmacht samengaan met verschillende politiekorpsen. Veiligheidsexperts, mensenrechtenactivisten en ook medestanders van de nieuwe president hebben scherpe kritiek op dit voornemen. Ze spreken van een cosmetische ingreep, die de huidige, omstreden inzet van het leger alleen maar bestendigt.

Wiet- en papaverboeren

Ook bepleit het plan 'overgangsjustitie'. Dit soort rechtspraak is minder gericht op vergelding en straf voor de daders en meer op verzoening in de samenleving en schadeloosstelling van de slachtoffers. De regering-Obrador overweegt ook een amnestieregeling. Vooral voor kleinere wiet- en papaverboeren, smokkelaars en lagere kartelsoldaten die uit vrees voor hun eigen leven in de criminaliteit gedwongen worden. Ook lijkt ze open te staan voor decriminaliseren van marihuana.

Activiste Diana vreest dat de waarheid met de overgangsjustitie evenmin boven water komt. „Criminelen die al vast zitten, geven nu al vaak geen openheid van zaken over wat er met slachtoffers is gedaan. Want ze weten: zonder lijk, geen misdrijf.”

De activiste sprak over de regeringsplannen met Olga Sánchez Cordero, een veelgeprezen oud-opperrechter die binnenlandminister is geworden, een soort premier binnen de Mexicaanse machtsverhoudingen. „Mooie woorden, maar ik ga geen vergiffenis schenken, heb ik haar gezegd. En de meeste families willen ook geen schadevergoeding. Hoe kun je nou een prijskaartje hangen aan een familielid? Ik wil weten waar mijn moeder is.”